

שיחת הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א לפרשת קרח תשס"ד האחדות - תנאי לכפרת הקטורת

סם המוות או סם החיים?

"ויאמר משה אל אהרן, קח את המחתה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטרת, והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם, כי יצא הקצף מלפני ה' הַחַל הַנֶּגֶף" (במדבר יז, יא). רש"י מביא את דברי חז"ל האומרים, שמלאך המוות עצמו מסר למשה רבנו סוד זה - שיש בכחה של הקטורת לעצור את המגפה. ונשאלת השאלה: מה מיוחד בה בקטורת, שדוקא היא זו שנבחרה כאן לכפר על העם? נראה שמאחר ואמרו עליה ישראל שהיא סם המוות, שהרי היא גרמה שישפרו נדב ואביהוא, והיא זו שגרמה לשריפת קרח וכל עדתו - ביקש משה להראות שאין זה כך. הקטורת עצמה היא סם חיים, ורק העבירה היא סם המוות. קרח ועדתו נשפרו רק בגלל שחטאו, ואילו הקטורת מצד עצמה היא סם חיים, היא מצילה.

אבל חשבתי, אם מותר לשאול: הרי יחד עם הקטורת שהקטירו קרח ועדתו, הקריב גם אהרן קטורת (שם טז, טז-יז). מדוע אם כן הקטורת של אהרן לא עזרה שם שתעצר המגפה? אמנם הקטורת שהקטירו מאתים וחמישים מקריבי הקטורת הרשעים אינה יכולה להגן, אבל הקטורת של אהרן, שהוא עובד ה', למה היא לא עצרה שם את המגיפה? למה היא לא מנעה את השריפה ואת הבליעה באדמה?

אולי מותר לומר כך: חז"ל אמרו שהקטורת מכפרת על לשון הרע: "יבוא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי" (ערכין טז, א), יבוא דבר חשאי - זו הקטורת שמקריבים אותה במקום חשאי, באהל מועד או בקדש הקדשים (לעמט שאר הקרבנות שנקרבים על המזבח החיצון), ולאף אדם אין רשות להיות שם בשעת ההקטרה, שנאמר: "וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש" (ויקרא טז, יז), לא רק ביום הכפורים, אלא בכל יום כשמקטירים את הקטורת; ולשון הרע ג"כ מדברים בחשאי. לכן, יבוא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי. סיבה נוספת לכך שהקטורת מכפרת על לשון הרע היא, אולי מפני שלשון הרע מפרידה, כביכול, את הקב"ה מעם ישראל. כידוע, צרעת באה על לשון הרע, ועל המצורע נאמר "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו" (שם יג, מו) - שצריך לשבת מחוץ לכל שלוש מחנות. יש טמאים שמשתלחים רק ממחנה שכניה, יש טמאים שגם ממחנה לווייה, אבל המצורע הוא היחיד שמשתלח מחוץ לכל שלוש המחנות. רש"י הסביר (שם), מדוע נשתנה המצורע מכל שאר הטמאים - הואיל וגרם להפריד בין איש לאשתו ובין אדם לרעהו ע"י לשון הרע שסיפר, נענש במידה כנגד מידה ומופרד מאחיו. כשם שלשון הרע מפרידה בין איש לרעהו, כן מפרידה, כביכול, את הקב"ה מעם ישראל - "נרגן מפריד אלוף" (משלי טז, כח). והקטורת, שמכפרת על לשון הרע תפקידה לקשר, "קייטרא" בארמית פירושו קשר. הקטורת מקשרת, כביכול, בחזרה את הקב"ה עם עם ישראל.

לעומת הקטורת, קרח ועדתו מסמלים את הפירוד - "ויקח קרח", מתרגם אונקלוס "ואיתפלג קרח", הוא נפלג ונבדל מעדת ישראל בזה שהוא מרד במשה ואהרן. מכיון שכך, הקטורת לא יכולה להגן עליו. הקטורת מקשרת, מכפרת על חטא הפירוד ומתקנת את נזקיו, אך יכולה לעשות זאת רק כשרוצים להיות מאוחדים. קרח רוצה להיות נפרד, הוא אבי אבות הפירוד, ולכן הקטורת, אפילו של אהרן, לא יכולה להגן עליו. כך אולי מותר לומר.

אבל אחר כך, ביום הבא, כשבני ישראל התלוננו, כשבאו בטענה אל משה ואהרן, שם הם לא חיפשו פירוד, להפך, הם חיפשו אחדות. אמנם טענתם לא היתה צודקת - "אתם הַמִּתְקָם את עם ה'" (במדבר טז, ו), האשימו אותם כאילו הם גרמו למותם של קרח ועדתו, וכאילו הם גרמו בכך ח"ו לפירוד בעם ה' - עם זאת, כלל ישראל לא מחפש כאן פירוד, אלא דוקא אחדות. מכיון שכך, יכולה היתה כאן הקטורת להגן עליהם, לקשר אותם בחזרה לקב"ה ולהסיר את קצפו מעליהם.

קרח לא פָּפַר בנבואת משה

יש לתמוה, מה גרם לקרח לרצות להיות נפרד, לחלוק על משה ואהרן? "קרח שפיקח היה, מה ראה לשטות זה?" (תנחומא קרח סי' ה', וברש"י כאן טז, ז) הרי ברור שהאמין בנבואת משה רבנו, שהרי אם היה כופר בנבואתו, איך האמין לדבריו שכולם ישפרו ואחד ימלט? ! (שם) ועוד, שבדרך הטבע כלל לא מוכרח לצאת אש ולשרוף את המקטירים. בדרך כלל קטורת אינה שורפת שום דבר. בדרך הטבע, לאחר הקטרת הקטורת היה צריך שהוא יצא חי ושכל המתים וחמישים יצאו חיים, ושגם אהרן יצא חי, ועולם כמנהגו נוהג. מזה שקרח הסכים לנסיון של הקטורת שהציע לו משה, מוכח שהאמין בנבואת משה. לו לא היה מאמין היה אומר שאין טעם לכל הנסיון, ושהקטורת לא תוכיח כלום.

ראיה נוספת לכך שקרח לא כפר בנבואת משה, היא מדברי הרמב"ם שכתב (הלכות יסודי התורה פ"ח ה"א), שאמיתת נבואתו של משה הוכחה במעמד הר סיני, ולאחר מתן תורה לא היה ספק לישראל באמיתות נבואת משה. עד למעמד הר סיני עוד היה מקום להסתפק ולפקפק בנבואתו של משה: אולי כל המופתים שמושה עושה הם מעשי כשפים? הרי גם חרטומי מצרים עושים אותות, גם הם מצליחים לעשות דם וצפרדעים. אמנם משה מצליח לעשות גם כינים, מה שחרטומי מצרים אינם מצליחים לעשות (שמות ה, יד), אבל זו אינה הוכחה מספיקה לאמיתות נבואה. אולי אפשר להוכיח מזה שהוא מכשף מומחה יותר מהמצרים, דוקטור או אפילו פרופסור בכשפים... כל זה היה עד למתן תורה, במעמד הר סיני נעשו כל ישראל לנביאים, וכולם שמעו את קול ה' מדבר

אל משה מתוך האש. לאחר דברים כאלו, לא יתכן שיהיה עוד פקפוק באמיתות נבואת משה, ומאז אכן התקיים מה שאמר ה' למשה - "וגם כך יאמינו לעולם" (שמות יט, ט). וקרח הרי היה גם הוא במתן תורה, ולכן ברור שהוא אינו מפקפק בנבואת משה. גם בחטא העגל, כשנאספו כל בני לוי אל משה, היה גם קרח בתוכם, שהרי נאמר: "ויאספו אליו כל בני לוי" (שם לב, כו), והרי גם קרח מבני לוי היה. בזאת הוכיח קרח שאכן האמין בנבואת משה רבנו. לאחר מכן, כשמשה הקים את המשכן, ראה קרח יחד עם כל ישראל כיצד התקיימו דברי משה, וירדה אש מהשמים למשכן, "וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם" (ויקרא ט, כד). וכי יכל קרח לכפור במה שראה כמו עיניו? ! ועוד, שאם לא היה מאמין בנבואת משה, איזה עניין היה לו לשרת במשכן הזה? לו לא היה מאמין בנבואת משה ח'ו, היה מתייחס לקרשי המשכן כאל קרשים פשוטים - עשרים קרשים כאלה שמישהו שם כאן, ועשרים קרשים נוספים שם, מה זה היה נותן לו, לשרת במשכן כזה? אלא מפני שהוא מאמין ויודע שמשה בנה את המשכן בדבר ה', ושכך משכן זה שורה השכינה מאז ראש חודש ניסן ועוד תמשיך לשרות שם - מפני כך הוא רצה לשרת באותו משכן. הוא מאמין גדול בנבואת משה, הוא מקבל את הנסיון שמשה רבנו מציע, לקחת מאתים וחמישים מחתות, הוא מאמין גם בנבואת משה שאחד ימלט, אלא מה? הוא סבור שהוא יודע מי ימלט. הוא משוכנע ש זה ימלט. מכאן רק מתחזקת עוד יותר התמיהה שהעלנו: מה ראה קרח לשטות זו, לחלוק על נבואת משה, ולומר שלא אהרן כי אם הוא קרח, יהיה הכהן הגדול?

נראה שהתשובה היא זו: קורח מאמין באופן כללי בנבואת משה, מאמין שהוא נביא אמת. רק בפרט מסוים הוא כופר. סבור היה, שה' לא אמר למשה במפורש למנות את אהרן לכהן גדול, אלא אמר לו למנות לכך את היהודי המתאים ביותר, ומשה מדעתו החליט שאהרן הוא זה שעונה להגדרה זו, ולכן מינה אותו לתפקיד.

מתוך מחשבה מעוותת זו, הוסיף קרח חטא על פשע וטען כנגד משה שטעה בדבר ה', ובחירתו היתה מוטעית. אני קרח יותר עניו מאהרן - הכריז קרח העניו הגדול - אתם מתנשאים, "למה תנשאו על קהל ה'?"! אני הצדיק שממני יצא שמואל וכ"ד משמרות לוי, לי מגיע להיות המנהיג! כנגד טענה זו עונה לו משה, ברגע האחרון לפני שנבלע באדמה: "ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה" (טז, כח) - לא מדעתי החלטתי מי יהיה כהן גדול, ואין זו פרשנות שלי לדברי ה'. כל מילה שאמרתי היא מפי ה', וגם מה שאמרתי שאהרן ולא קרח ולא כל אחד אחר, גם זה מפי ה' (ע"ר ש"י שם).

מחלוקת שלא לשם שמים

ואולם קרח לא משתכנע. עד לרגע האחרון הוא עוד מאמין שהוא המתאים ביותר להיות כהן גדול. כשהציע משה רבנו לקרח שהוא וכל עדתו ואהרן יקטירו כולם קטורת, וה' יבחר אחד מהם להיות כהן גדול וכל השאר ישרפו (ש"י טז, ו) - היה קרח כל כך היה בטוח בעצמו שהוא זה שיבחר, שהסכים מיד. אומרים חז"ל: "עיניו הטעונו. ראה שלשלת גדולה עומדת הימנו: שמואל ששקול כנגד משה ואהרן... וכ"ד משמרות (לוי) עומדות מבני בניו, שכולן מתנבאין ברוח הקודש... אמר: אפשר הגדולה הזו עתידה לעמוד ממני ואני אובד אותה? ...! לכן נשתתף לבא לאותה חזקה, ששמע מפי משה שכולן אובדין ואחד פלט" (תנחומא קרח ס"ה, ה, הובא ברש"י כאן טז, ז). קרח עשה חשבון שאם רוח הקדש מראה לו שעתידי לצאת ממנו שמואל הנביא, ומשה מודיע שרק האיש אשר יבחר ה' הוא לבד יחיה וכל השאר ישרפו - הרי פשיטא שקרח הוא זה שיבחר ויחיה, שאם לא כן כיצד יצא ממנו שמואל?! לא רק שנסתמאו עיניו מלראות שמבנו יצא שמואל, אלא שרוח הקודש שלו אף לא הגיעה לראות שגם מאהרן יצאו צדיקים - מתתיהו ובניו והרבה צדיקים כהנים אחרים בכל הדורות, כגון החפץ חיים בדור האחרון. משמע - גם אהרן יִשָּׁרְד מן השרפה. את כל זה הוא לא רואה. הוא רואה רק את מה שיש אצלו, את שמואל הנביא ואת הצדיקים האחרים שיצאו ממנו - ולכן הוא משוכנע שהוא האיש שיבחר ה'.

ולא רק הוא היה משוכנע שינצל. כל אחד ואחד מאותם מאתיים וחמישים איש היה בטוח בעצמו שדווקא הוא יבחר להיות כהן גדול. אם כך, הרי יש כאן מאתיים חמישים מחלוקות בתוך העדה הזאת. לא רק שהם חולקים על משה רבנו, נחלקים מעדת ישראל, גם בינם לבין עצמם הם נחלקים! כל אחד מהם חושב שהוא מתאים יותר מכולם להיות כהן גדול. מאתיים וחמישים מחלוקות שלא לשם שמים היו שם. המשנה הרי העידה על קרח וכל עדתו שמחלוקתם היתה מחלוקת שאינה לשם שמים - בניגוד למחלוקת הלל ושמאי, שהיא הדוגמה למחלוקת שהיא לשם שמים (אבות פ"ה מ"י). הסביר חותני ז"ל, שהמשנה רצתה להראות עד היכן מגיעים הדברים, מהו הגבול שממנו והלאה אין המחלוקת לשם שמים. לשם כך היה עליה להביא דוגמה למחלוקת, שהיא הקרובה ביותר ל"לשם שמים", ובכל זאת עדיין אינה לשם שמים. אם המשנה נוקטת בדוגמה הזאת, של מחלוקת קרח ועדתו, הרי שזו הדוגמה הקיצונית ביותר, המחלוקת שהמרחק בינה לבין מחלוקת לשם שמים הוא הקטן ביותר. ואכן, לכאורה נראית מחלוקת זו כמחלוקת לשם שמים - קרח ועדתו נראים כמי שבאמת מחפשים יהדות, באמת רוצים כהונה. אלא שחיפשו במידה מוגזמת, לא כפי שצונו, ולכן, הגם שמחלוקתם נראית כמחלוקת לשם שמים, מחלוקתם עדיין אינה מחלוקת לשם שמים. ודוקא מדוגמה זו, הקרובה ביותר למחלוקת לשם שמים, ניתן ללמוד על השלילה שבכל המחלוקות, שאינן לשם שמים.

אם קרח היה בטוח כל כך שהוא זה שיבחר וינצל, הרי היה צריך לומר ליתר בני עדתו שהם לא ינצלו. הרי הוא מאמין בנבואת משה, מאמין שכלם ישרפו חוץ מאחד, היה צריך אם כן להזהיר אותם: "אל תתקרבו! אני רואה ברוח הקודש שכולכם תשרפו"! במקום זה, הוא מקהיל אותם אל פתח אהל מועד, וגורם להם שימותו. זאת התנהגות יפה של שותף? ! שאוסף את חבריו להשרף באש בפתח אהל מועד, במקום להזהיר אותם שיברחו? ! ולא רק קרח נהג כך, אלא כל אחד ואחד מבין אנשי העדה, שהיה בטוח שהוא ינצל ולא הזהיר את יתר חבריו. אכן רואים מכאן עד כמה מחלוקת קרח וכל עדתו היא לא רק מחלוקת על משה, היא מחלוקת בין כל אנשי העדה לבין עצמם. זוהי מחלוקת שלא לשם שמים ואלה תוצאותיה.

שיא הפירוד - אני ואפסי עוד

בזוהר יש פירוש, למה שנאמר במשנה על קרח ועדתו - "מחלוקת שאינה לשם שמים" (אבות פ"ה מ"ז): שפטבע המחלוקת הגדולה ביותר היא בין האש והמים. כשהם בארץ הם אינם חיים בשלום זה עם זה, אבל בשמים הם חיים בשלום, ועל זה הפסוק אומר: "המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו" - שבשמים האש והמים חיים בשלום. כמו כן, גם מחלוקת צריכה להיות לשם שמים, להיות כמו אש ומים בשמים, שכל הניגודים ישתתפו יחד. יש מקום לדעת בית הלל בתורה, ויש מקום לדעת בית שמאי בתורה - "אלו ואלו דברי אלקים חיים". איך לנהוג להלכה? כבר יצאה בת קול וקבעה שהלכה כבית הלל (אע"פ שגם בזה יש יוצאים מן הכלל, מחלוקות שבהן הלכה היא כבית שמאי). עם זאת, כולם מודים שיש מקום לתורת בית הלל ויש מקום לתורת בית שמאי, ולא נמנעו בית הלל ובית שמאי להיות נושאים נשים אלו מאלו (משנה יבמות פ"א מ"ד). שלא כמו כן, מחלוקת קרח היא מחלוקת שאינה לשם שמים. הוא אינו רוצה להאמין שיש מקום גם למה שמשה רבנו אומר. הוא רוצה "אני ואפסי עוד", גם את מאתים וחמישים האיש הוא אינו רוצה, אך ורק הוא. עם כל זה, האר"י הקדוש אומר שסופי התיבות של השם קרח רמוזים במילים "צדיק כתמר יפרח", ללמד שהיתה בו נקודת אמת כלשהי. מאידך, הוא לא רואה את הנקודה של הצד השני, רואה רק את עצמו. זה הפשט "מחלוקת שאינה לשם שמים", הוא אינו רוצה להיות כמו השמים, שמאחדים את האש והמים. רוצה להיות נפרד - נפרד ממה שהיה, ונפרד אפילו ממאתים וחמישים אנשיו הוא.

נטיה זו שלא להכיר שיש מקום גם לזולת, שרשה בגאווה. ואכן "אני ואפסי עוד" זהו שיא הגאווה, גאווה הגורמת לפירוד ולמחלוקת שלא לשם שמים. אדם פיקח כקרח, בעל רוח הקודש ומאמין בנבואת משה, ועם כל זה, מוכרח למצוא נקודה לחלוק על משה. חז"ל מגלים שאשתו של קרח היא זו שגרמה לכל המחלוקת. למה משה גילח את השערות של הלוויים? (עי' במדבר ה, ז) - שאלה את בעלה. היא לא מרוצה מזה שקרח התגלח. אמר לה קרח: גם משה עצמו התגלח. "בשביל לעשות מכם צחוק הוא מוכן להתגלח גם בעצמו" - ענתה לו... מפחיד לחשוב, עד כמה ה"אני" יכול לסנוור את האדם. הגאווה שלו כל כך מסנוורת אותו, שהוא אינו מסוגל לראות את הצד השני. אדם גדול כקרח וכל מאתים וחמישים האיש, שהתורה מספרת שהיו "נשיאי העדה קראי מועד אנשי שם" (במדבר טז, ב) - אנשים שקוראים אותם לכל דבר שבקדושה, אנשים ששם יצא בכל העולם כולו (רש"י שם), גדולי עולם, שכל העולם מכיר בגדלותם - וכל אלו נמשכים אחרי טויות כאלו. זו הנגיעה של אדם, ה"אני" של אדם. עד כדי כך!

ענוה פסולה - גורם נוסף לפירוד

אצל קרח נבעו המחלוקת והפירוד מהגאווה - הוא חשב שהוא הצדיק הגדול ביותר. אבל חושבני שיצר הרע של הפירוד, אע"פ ששכח מאד במלבוש של גאווה, לא תמיד הוא מתלבש במלבוש זה. בבית המדרש לפעמים שכח יותר דווקא יצר הרע של ענוה, ענוה פסולה, שגם היא גורמת לפירוד. מה פירוש ענוה פסולה? והרי אדם צריך להיות עניו! הרמב"ם הרי כותב שאדם צריך לנהוג בענוה גמורה ולהתרחק מהמידה ההפוכה - הגאווה - עד לקצה גבולה המרוחק. שלא כמו ברוב המידות, שבהם יש לנהוג בדרך האמצעי, מגאווה ומכעס צריך לברוח עד הקצה המרוחק מהם ביותר (עי' רמב"ם הלכ' דעות פ"א הלכות ג'ר').

אלא שיש לדעת באיזה מקום יש לנהוג בענוה. ישנה ענוה כמו זו של משה ואהרן, שביטלו את עצמם לרצון ה', 'נחנו מה' (שמות טז, ז-ח) - אין לנו שום עצמיות. זוהי ענוה טובה. אבל ישנה גם ענוה של יצר הרע, שהוא אומר לאדם: הרי ממילא לא תהיה גדול בתורה, ואם כן מה יש לך ללמוד כל כך הרבה? - זוהי ענוה פסולה.

לר' חיים זוננפלד זצ"ל היה בחו"ל אח, שהיה יהודי פשוט, בעל חנות. אמר לו לר' חיים: למה לי ללמוד תורה? מילא אתה, גדול בישראל, כדאי לך ללמוד תורה. אבל אני הרי גדול בישראל לא אהיה, למה לי א"כ ללמוד? ענה לו ר' חיים: וכשאתה פותח את חנותך, האם סבור אתה שתצליח להתעשר ולהיות כמו הבארון רוטשילד? הרי יודע אתה שגם אם תפתח את החנות מבקר עד ערב לא תהיה כמו הבארון רוטשילד. אלא מה, למרות זאת פותח את חנותך כדי להרויח כמה שתוכל להרויח, אם לא כמו הבארון רוטשילד, לפחות כדי צורך פרנסתך. ואם כן, אם בגשמיות חפץ אתה להרויח כמה שאפשר, גם אם ברור לך שלא תהיה עשיר, מדוע לא תחפוף כן גם ברוחניות? מדוע לא תנסה גם שם להשיג כמה שתוכל, גם אם לא תהיה כר' עקיבא איגר או כשאר הגאונים?

גם בתורה עלינו "לחטוף" את המעט שאנו יכולים, גם אם איננו כמו ה"רוטשילדים" של התורה, כמו חפץ חיים, כמו ר' חיים מבריסק וכמו ר' שמעון שקופ. אדם צריך להתפרנס גם אם הוא איננו רוטשילד. אדם צריך לחטוף תורה כמה שהוא יכול, לא להיות עניו בענוה פסולה. צריך להיות עניו, לדעת שהכל מאת ה', כולל הכשרונות שיש לי, אבל לדעת שיש לי כשרונות, שה' נתן לי כח ללמוד. לא לומר: מי אני שאחליט? אם תוספות כותבים שרבנו תם שאל כך ור"י תרץ כך, וכי יכול אני להכריע מי מהם צודק? ! מי אני שאכריע בין רבנו תם ור"י? התירוץ הוא, שבשלב ראשון אולי לא תכריע בין רבנו תם ור"י, אלא קודם כל תלמד מה הם אמרו. תחשוב, מה הסברה של רבנו תם? למה רבנו תם אמר כך? ותחשוב מה הסברה של הר"י, למה הר"י תרץ אחרת? תנסה להבין את הסברות שלהם, ואז אולי במשך הזמן תגיע גם למדרגה כזו, שתוכל להביא ראיות לשיטת רבנו תם, או להביא ראיות לשיטת הר"י; לסבור סברות למה אפשר להבין את קושית רבנו תם. אבל קודם כל לדעת שאני יכול להבין, אני יכול להיות גדול בתורה, יכול לגדול, ואם לא להיות גדול ממש, לפחות לגדול עד כמה שאני יכול. בלי ללמוד הרי ודאי לא אגדל בתורה.

המשנה אומרת: "לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להיבטל ממנה" (אבות פ"ב מט"ז) - אינך יכול לגמור את כל התורה כולה, שהרי התורה היא אין-סופית, אבל אין זה פוטר מלהתחיל ללמוד. צריך לשאוף לגדלות בתורה, ללמוד עד מקום שידך מגעת. לא לראות את עצמך כנפרד מהכלל, אלא כחלק מהכלל. אם אתה חלק מהכלל, יש לך גדלות בתורה. אני מביין את התוספות הוזה, חברי מביין את התוספות השני, כל כלל ישראל ביחד לומד את כל התורה כולה. אמנם בעולם הזה אני לבד, לא

יכול ללמוד את כל התורה, רק במידה מוגבלת, אבל בעוה"ב נבין יותר. פלוני בקי גדול במסכת ברכות, ופלוני בקי גדול במסכת שבת, כל אחד לומד את חלקו בתורה, וכל אחד מהם הוא חלק מהכלל. על כל פרט מהכלל למלא את חלקו, ובתור חלק מהכלל אני ודאי לא צריך להיות עניו במילוי המשימה. "ותן חלקנו בתורתך" - אנו מבקשים. כל כלל ישראל ביחד לומד את כל התורה, ולכן גם אם לא אדע את כל המסכתות, ואדע רק חצי מהמסכתות או אפילו פחות מזה - יהיה לי חלק בתורה השלמה, תורת הכלל. למעשה, רצוי שאדע את כל המסכתות, הלואי שאדע כל המסכתות, בכל אופן כמה שאספיק אספיק. אני חושב שזהו ענין גדול שכל אחד ישתדל לעבור על כל הש"ס, אבל גם אם לא עבר על כל הש"ס, אין זו סיבה לוותר על מה שהוא יכול להשיג. כמו שאסור להיות בעל גאווה אסור גם להיות עניו בעל ענווה פסולה, הגורמת להפרד מהכלל.

לתאוה יבקש נפרד

כל אחד מאיתנו צריך להיות חלק מהציבור, לא נפרד. הפסוק אומר: "לתאוה יבקש נפרד" (משלי י"א, א), מי שמבקש את התאוות שלו, מי שלא פועל עם השכל אלא עם התאוה, הוא נפרד. מפני שתאוה משמעותה רצון לסיפוק שלי, המנוגד לסיפוק שלך, ולכן מוכרחים להפרד. אם יש חפץ אחד - אני רוצה אותו וגם אתה רוצה אותו. אם יהיו שני חפצים - אני ארצה את שניהם וגם אתה תרצה את שניהם. אם יהיו ארבעה - נרצה שנינו את ארבעתם לעצמנו. זוהי התאוה, ניגוד רצונות. על דבר שכלי אפשר להתווכח, אם אחד אומר פשוט לא נכון בתוספות, והוא לא למד טוב את הסוגייה או את התוספות - אפשר להתווכח איתו, להראות לו ששכח להביא בחשבון שיש כאן חזקת כשרות או חזקה אחרת וכיו"ב. אבל אם אחד רוצה שהפשוט יהיה כך - כאן לא יעזור שום דבר. גם אם תאמר לו שרש"י מפרש אחרת, הוא לא ישנה את דעתו, כי הוא לא רוצה את הפשוט שרש"י הסביר. עם "סובר" אפשר להתווכח, עם "רוצה" אי אפשר להתווכח. אין תקשורת אמיתית עם בעל התאוה, וזהו הפירוד הנגרם ממנה - "לתאוה יבקש נפרד". כדי להיות חלק מהכלל ישראל יש להשתדל לוותר על התאוה הפירוודית.

בעלי המחלוקת פורשים מכלל הציבור

ראינו שנגיעות שליליות מסוגים שונים עלולות לגרום למחלוקת, ואלו גורמות לבעלי המחלוקת לפרוש מהציבור. מהמחלוקת החמורות ביותר הן אלו שאפילו לא נבעו מרצון להשיג דבר אלא רק מרצון למחלוקת. לא שהמחלוקת מהווה אמצעי להשגת מטרה כלשהי, אלא המחלוקת היא מטרה בפני עצמה.

דוגמה לכך מצאנו במחלוקתם של דתן ואבירם, שהיתה חמורה עוד יותר ממחלוקתו של קרח. קרח ועדתו אמנם נגררו לעבירות חמורות, העלילו עלילות שוא על משה ועל אהרן, אך אף על פי כן יש איזשהו יסוד חיובי בסיבת המחלוקת שלהם - הם רצו כהונה. לעומתם, דתן ואבירם אפילו את זה לא חפשו, הם לא נמנים בין מקטירי הקטורת. שלא כמו מאתים חמישים האיש, שנאספו אל קרח אל פתח אהל מועד, דתן ואבירם לא נאספו עמהם לשם, כי לא חפשו כהונה. אנו פוגשים אותם רק בפתח אוהליהם - "יצאו נצבים פתח אוהליהם" (במדבר טז, כז), כל רצונם הוא לריב לשם הריב. מסורת ארוכה של מריבות כבר נזקפת ל"זכותם": במצרים היו אלו האנשים העברים הניצים (ע"י רש"י שמות ב, יג), בתחילה רבו בינם לביין עצמם, אח"כ גם עם משה רבנו; גם בפרשת המן היו אלו הם האנשים שהותירו ממנו עד בקר (רש"י שם טז, כ), ושיצאו ללקט אותו ביום השבת. בכל פעם הם חולקים על משה רבנו. שלא כמו אצל קורח, אצלם המחלוקת היא רק לשם המחלוקת, ללא נסיון "להרויח" משהו.

שמעתי דבר נפלא מר' משה צבי נריה ז"ל, על דברי רש"י לפסוק "ויחר למשה מאד ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם" (במדבר טז, טו) - שביקש משה שגם את חלקם של דתן ואבירם בקרבן התמיד, תניחנו האש ולא תאכלנו (רש"י שם). שאל על כך הרב נריה: הרי יש הבדל בין קרבן שותפים לקרבן ציבור. קרבן שותפים הוא קרבן השייך למספר יחידים או אפילו ליחידים רבים, בו שותפים כל אחד ואחד מהם בפני עצמו. בקרבן כזה יש לכל שותף חלק משלו בקרבן, כפי מידת שותפותו - לי יש כך וכך אחוז, לך יש כך וכך אחוז. אבל בקרבן ציבור הדין הוא שונה. ציבור איננו רק אוסף של יחידים שותפים. ציבור משמעו שכל כלל ישראל נעשה אחדות אחת. אין לזה כך וכך אחוז בקרבן ולזה כך וכך אחוז בקרבן, אלא כל הכבש כולו שייך לכלל ישראל. ואם כן, שאל הרב נריה, מה משמעות הדבר שמה שביקש שלא ישרף חלקם של דתן ואבירם בקרבן התמיד? הרי קרבן תמיד הוא קרבן ציבור, וכי יש איזה חלק בכבש הקרבן, בראש או בזנב או במקום אחר ששייך לדתן ואבירם?!

ותירץ הרב נריה, שאכן במקרה רגיל, בקרבן ציבור אין חלקים מיוחדים לכל אחד, הקרבן שייך לכל הציבור. אבל מאחר ודתן ואבירם נפלגו מעדת ישראל - "ואתפלג קרח", יצאו מכלל הציבור, וממילא אבדו את חלקם בקרבן הציבור. מאידך, כשמה נה את בני ישראל, הרי ודאי שגם דתן ואבירם נתנו, כמו כולם, מחצית השקל - שממנו נקנו קרבנות הציבור, ובכך קנו חלק בקרבן. ואולם בעלותם על אותו חלק לא נבעה מכח השתייכותם לציבור, אלא רק מכח שותפותם הממונית. מסיבה זו היתה מהות חלקם בקרבן הציבור רק כמהות חלקם של יחידים בקרבן שותפים, ועל חלק זה ביקש משה שתניחנו האש ולא תאכלנו.

כתר הקטורת

המחלוקת מפרידה את בעלי המחלוקת מן הציבור - והקטורת מקשרת. שאיפת הכלל צריכה להיות ציבור, לא להיות חלקים נפרדים, עם הענוה ששייכת לזה ועם הגאווה ששייכת לזה, שאני חלק מכלל ישראל. אני גם לומד מסכת בש"ס, בזמן הזה מסכת זו, בזמן הבא בע"ה מסכת אחרת, אני חלק מהכתר של מלך מלכי המלכים. רוצה שהאבן שלי בכתר תהיה מבריקה עד כמה שאפשר, גדולה ונוצצת ככל האפשר, לא להיות עניו שלא במקום הנכון, ולא להיות בעל גאווה שלא במקום הנכון. הנוהג כך - הוא בתוך סממני הקטורת, המקשרת את כלל ישראל כולם.

הכלל ישראל יחד יוצר תמונה נפלאה, וכל אחד שנפרד מן הכלל גורם לחסרון בשלמותה של התמונה, לחסרון בכתר של הקב"ה. כולנו יחד נותנים כתר לקב"ה, כתר שצריך שיהיה משובץ בכל היהלומים הטובים, וכל מי שאינו לומד או אינו מקיים מה שצריך לקיים, מחסיר אבן בכתר של מלך מלכי המלכים. עלינו להשתדל יחד, כפי כחנו, שכל האבנים שצריכות להיות בכתר - אכן תהיינה בו, שכל הסממנים של הקטורת ישלימו את הקטורת. "אם חיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה" - אם הביאו עשרה סממנים מצויינים (מתוך אחד עשר הסממנים הנצרכים), אבל אחד חסר, אפילו לא חסר לגמרי, רק שלא היה בו השיעור הנדרש, כגון שבמקום שבעים מְנָה הביא רק שישים ותשע מְנָה, גם זה בכלל "חיסר אחת מכל סממניה". כל אחד מאיתנו הוא חלק מהשלמות של הקטורת, המקשרת ומונעת את הפירוד, ולכן כל אחד צריך להשתדל שהאבן שהוא משבץ בכתר שמגישים כלל ישראל לקב"ה, תהיה מבריקה, גדולה ונוצצת ככל האפשר!